กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนริมแม่น้ำเจ้าพระยา เพื่อการบรรเทาผลกระทบทางลบในโครงการก่อสร้างเขื่อนริมตลิ่ง บริเวณอำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี

The Riverfront Communities Participatory Process for Adverse Effect Mitigation of the Chaophraya River Embankment Construction Project In Pak-Kret Area Nontaburi Province

รับบทความ	20/10/2018
แก้ไขบทความ	20/11/2018
ยอมรับบทความ	21/11/2018

พชร ภู่กำชัย
ภาควิชาภูมิสถาปัตยกรรม คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Pachara Phukumchai
Department of Landscape Architecture Faculty of Architecture Chulalongkorn University
pachara_828@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้เป็นผลการศึกษาจากงานวิจัยหลักที่มุ่งศึกษาผลกระทบที่เกิดขึ้นจากโครงการก่อสร้างเขื่อนริมตลิ่งในพื้นที่ริมน้ำบริเวณอำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี อันเป็นส่วนหนึ่งของโครงการพัฒนาพื้นที่ริมน้ำเจ้าพระยา จากการที่รัฐบาลปัจจุบันมีโครงการแผนพัฒนาพื้นที่ริมน้ำ โดยกินพื้นที่ริมน้ำเป็นวงกว้างครอบคลุม 4 จังหวัด (Thaipublica, 2015 หน่วยงานราชการท้องถิ่นได้นำแผนพัฒนานี้ไปดำเนินการ โดยแบ่งโครงการเป็นส่วน ๆ ซึ่งพื้นที่ศึกษาวิจัยดำเนินการก่อสร้างใกล้แล้วเสร็จ แต่ส่วนหนึ่งเกิดการทรุดตัวลงสร้างความเสียหายให้ผู้อยู่อาศัยบริเวณนั้น จากการลงสำรวจพื้นที่โครงการรวมถึงพื้นที่ใกล้เคียงที่อยู่ในแผนพัฒนาพื้นที่ริมน้ำพบว่าเกิดผลกระทบทางลบหลายด้าน โดยแบ่งออกเป็นทางกายภาพ และผลกระทบทางทัศนคติ เช่น แนวเขื่อนทำให้วิถีชีวิตริมน้ำต้องเปลี่ยนแปลงไป โดยที่การมีส่วนร่วมภาคประชาชนไม่ได้เกิดขึ้นเท่าที่ควร จึงได้เกิดการตั้งคำถามถึงผลกระทบจากกระบวนการมีส่วนร่วมซึ่งกำหนดไว้เป็นกรอบให้หน่วยงานราชการต้องดำเนินการ โดยวิธีวิจัยเน้นการสัมภาษณ์เชิงลึกกับชุมชนริมน้ำในพื้นที่โครงการ โดยแบ่งผู้มีส่วนได้เสียเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ 1) ผู้ที่ได้รับความเสียหายจากการทรุดตัว 2) ผู้อาศัยบริเวณโดยรอบเขื่อนแต่ไม่ได้รับความเสียหาย และ3) ผู้อาศัยในชุมชนใกล้เคียงกับชุมชนที่เขื่อนเกิดการทรุดตัว จากการศึกษาพบว่ากระบวนการมีส่วนร่วมเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ชุมชนต้องได้รับผลกระทบเหล่านั้นโดยไม่ทันตั้งตัว ผลวิจัยนี้ชี้ให้ผลกระทบจากโครงการที่ชุนชนไม่ได้มีส่วนร่วมกับโครงการเท่าที่ควร เพื่อเป็นแนวทางการตรวจสอบข้อมูลที่ได้รับจากภาครัฐในโครงการพัฒนาพื้นที่ริมน้ำอื่น ๆ เพื่อการบรรเทาผลกระทบทางลบจากโครงการก่อสร้างเขื่อนริมตลิ่งและโครงการก่อสร้างขนาดใหญ่อื่น ๆ ต่อไป

คำสำคัญ: *การมีส่วนร่วมของชุมชน ชุมชนริมน้ำ แม่น้ำเจ้าพระยา โครงการก่อสร้าง เขื่อนริมตลิ่ง ภูมิทัศน์วัฒนธรรม*

Abstract

This article is based on the main research study on the impact of the Effect Mitigation of the Chaophraya River Embankment Construction in Pak Kret area. Nonthaburi As part of the Chao Phraya River Development Project. The government currently has a plan to develop a waterfront area, Chao Phraya river. Which covers the waterfront areas in four provinces (Thaipublica, 2015). The local government agency has adopted this development plan by dividing the project into sections. The study area includes a waterfront area in Pak Kret District, Nonthaburi, of which the project was almost completed, but some parts of it collapsed and that caused damage to the surrounding communities.The study found many negative effects. the effects are divided into physical and affective attitudes. For example, the river embankment has changed the way of life of those who live around the waterfront areas. Participation does not happen as should be, then questioning to the effects from participation processing of government agencies .The study focuses on in-depth interviews with the communities includes 1) those who have been damaged by the collapse; 2) those who have been around the dam but have not been damaged by the collapse; and 3) community members living close to the communities where the collapsing river embankment is located. which is one of the reasons why the communities are affected by it without preparation. In part of negative impact mitigation based on data analysis from survey areas and interviews, this research suggests that the effect of the project in which the communities are not as participative as they should be, in order to be a guideline for review and inspection of information received from the public sector for further waterfront development projects

keyword: *community participation, Riverside communities, Chaophraya River, construction project, river embankment, cultural landscape*

บทนำ

โครงการทางเลียบแม่น้ำเจ้าพระยา 14 กิโลเมตร โดยกรุงเทพมหานครที่ริเริ่มขึ้นนั้น เป็นส่วนหนึ่งของโครงการพัฒนาพื้นที่ริมแม่น้ำเจ้าพระยาโดย สนข. (สำนักงานนโยบายและแผนการขนส่งและจราจร ซึ่งเป็นโครงการแม่บทที่ส่งเสริมให้หลายท้องที่ริมแม่น้ำเจ้าพระยาเกิดโครงการในลักษณะเดียวกันเพื่อเชื่อมต่อกับโครงการทางเลียบแม่น้ำเจ้าพระยา 14 กิโลเมตร เช่นเดียวกันกับโครงการในพื้นที่เขตเทศบาลนครปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี

ในช่วงปี พ.ศ. 2558 เกิดโครงการก่อสร้างปรับภูมิทัศน์ท่าน้ำปากเกร็ดและโครงการก่อสร้างเขื่อนป้องกันน้ำท่วมริมแม่น้ำเจ้าพระยาพร้อมทางเดินเท้าระยะที่ 1 เพื่อเตรียมพื้นที่เป็นจุดเชื่อมต่อการเดินทางด้วยรถไฟฟ้า และเรือด่วนเจ้าพระยาจากรถไฟฟ้าสายสีชมพูสถานีห้าแยกปากเกร็ดกับท่าน้ำปากเกร็ด โดยมีขอบเขตพื้นที่ตั้งแต่สะพานพระราม 4 ถึง บริเวณวัดสนามเหนือ อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี เป็นระยะทางยาวประมาณ 450 เมตร กว้างเฉลี่ย 5 เมตร ใช้งบประมาณก่อสร้างทั้งสิ้น 144 ล้านบาท (บริษัท สโตนเฮ้นจ์ จำกัด, 2014; ประชาชาติธุรกิจ 2557 มีลักษณะเป็นการก่อสร้างโครงสร้างทางเดิน และเขื่อนลงไปในแม่น้ำ ต่อมาในช่วงสงกรานต์ปี พ.ศ. 2559 ขณะอยู่ในช่วงดำเนินการก่อสร้าง เขื่อนดังกล่าวเกิดการทรุดตัวลงช่วงระยะประมาณ 84 เมตร สร้างความเสียหายกับที่พักอาศัยบริเวณรอบเขื่อนริมแม่น้ำเจ้าพระยาทำให้บ้านพัก 5 หลัง และที่พักคนงานก่อสร้างได้รับความเสียหาย (ไทยรัฐ, 2559; มติชน 2559 ส่งผลกระทบทางลบกับวิถีชีวิตและกิจการต่าง ๆ เช่น ร้านอาหารริมน้ำไม่สามารถดำเนินกิจการเนื่องจากอยู่ใกล้บริเวณทรุดตัวที่เป็นพื้นที่อันตราย ความเป็นส่วนตัวของบ้านริมน้ำลดลงเนื่องมาจากแนวเขื่อนที่กำลังก่อสร้างอยู่ใกล้บริเวณที่พักอาศัย ปัจจุบันการก่อสร้างได้หยุดชะงักเนื่องจากเกิดการฟ้องร้องเรียกค่าเสียหายจากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น แต่มีแนวโน้มจะดำเนินการก่อสร้างต่อจนแล้วเสร็จ โดยยังอยู่ในกระบวนการทบทวนแก้ไขรูปแบบโครงการเดิมจากผู้ที่เกี่ยวข้อง จากเหตุการณ์ข้างต้นจึงเป็นที่มาของงานวิจัยหลักชิ้นนี้ ซึ่งมีวัตถุประสงค์มุ่งที่จะศึกษาผลกระทบทางลบที่มีสาเหตุจากการก่อสร้างเขื่อนริมตลิ่งต่อชุมชน เพื่อรวบรวมข้อมูลเป็นกรณีศึกษา รวมทั้งหาสาเหตุของผลกระทบนั้น โดยการศึกษาการดำเนินการก่อสร้าง การประชาสัมพันธ์ข้อมูล ร่วมถึงการมีส่วนร่วมภาคประชาชนว่าโครงการนี้มีชุมชนมีส่วนร่วมอยู่ในระดับใด จากการที่ชุนชนเป็นผู้ได้รับผลกระทบทั้งทางตรง และทางอ้อม จึงมีการตั้งคำถามถึงผลกระทบทางลบอื่น ๆ นอกจากความเสียหายทางกายภาพจากการทรุดตัวที่เกิดขึ้นกับชุมชน เพื่อหาแนวทางที่จะบรรเทาหรือป้องกันผลกระทบนั้นจากโครงการก่อสร้างเขื่อนที่เป็นกรณีศึกษานี้ต่อไป

วัตถุประสงค์การศึกษา

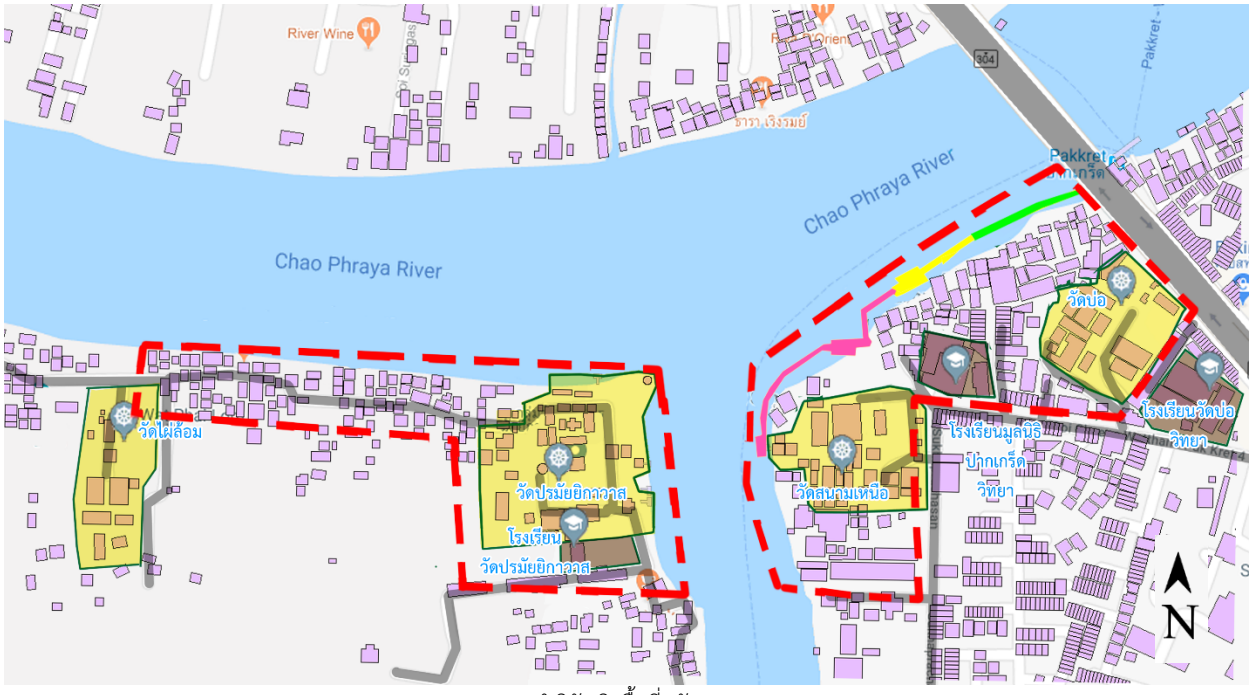
บทความนี้เป็นบทสรุปจากผลงานวิจัยหลักดังกล่าวข้างต้น โดยเน้นที่การศึกษากระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนริมแม่น้ำเจ้าพระยา เพื่อการบรรเทาผลกระทบทางลบในโครงการก่อสร้างเขื่อนริมตลิ่ง โดยใช้โครงการก่อสร้างปรับภูมิทัศน์ท่าน้ำปากเกร็ด และโครงการก่อสร้างเขื่อนป้องกันน้ำท่วมริมแม่น้ำเจ้าพระยาพร้อมทางเดินเท้าระยะที่ 1 เป็นกรณีศึกษา

ขอบเขตการวิจัย

เนื่องจากงานวิจัยหลักนี้เป็นการศึกษาผลกระทบทางลบจากโครงการเขื่อน และกระบวนการมีส่วนร่วมภาคประชาชน จึงจำเป็นต้องศึกษาชุมชนบริเวณใกล้เคียงขอบเขตการวิจัยจึงแบ่งออกดังนี้

ก. ขอบเขตเชิงพื้นที่

ขอบเขตพื้นที่ศึกษาได้แก่โครงการเขื่อนริมแม่น้ำเจ้าพระยาบริเวณสะพานพระราม 4 ถึง วัดสนามเหนือ จังหวัดนนทบุรี ระยะทางประมาณ 450 เมตร ชุมชนตลาดเก่าริมน้ำปากเกร็ดที่ติดกับโครงการและชุมชนฝั่งเกาะเกร็ดเนื่องจากอยู่ในโครงการพัฒนาพื้นที่ริมน้ำ ซึ่งอาจเกิดการก่อสร้างเขื่อนป้องกันน้ำท่วม และการกัดเซาะตลิ่งในอนาคตโดยชุมชนตลาดเก่าริมน้ำปากเกร็ดอยู่ในพื้นที่การดูแลของเทศบาลนครปากเกร็ด ชุมชนฝั่งเกาะเกร็ดอยู่ในพื้นที่การดูแลของอบต.เกาะเกร็ด

ภาพ 1 ขอบเขตการทำวิจัยเชิงพื้นที่ (ดัดแปลงมาจาก Google Earth)

ข. ขอบเขตเชิงเนื้อหา

บทความนี้เป็นเฉพาะส่วนทบทวนวรรณกรรม กฎหมาย ระเบียบ และเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในโครงการก่อสร้างเขื่อนริมตลิ่ง และการจัดการโครงการของภาครัฐจากนั้นลงพื้นที่สำรวจและสัมภาษณ์เชิงลึกกับชุมชน เพื่อศึกษาผลกระทบทางลบจากเขื่อนริมตลิ่ง โดยเน้นด้านการรับรู้ข้อมูล ทัศนคติเกี่ยวกับโครงการก่อสร้างเขื่อนป้องกันน้ำท่วม และการกัดเซาะตลิ่ง รวมถึงประสบการณ์การมีส่วนร่วมภาคประชาชน

ค. กลุ่มเป้าหมายการสัมภาษณ์

กลุ่มเป้าหมายเป็นบุคคลที่สมัครใจให้สัมภาษณ์เชิงลึก แบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มผู้ได้รับความเสียหายจากการทรุดตัว จำนวน 3 คน กลุ่มที่อาศัยอยู่ในชุมชนบริเวณใกล้เคียงเขื่อนริมตลิ่งฝั่งปากเกร็ด จำนวน 6 คน และกลุ่มที่อาศัยอยู่ในชุมชนบริเวณใกล้เคียงเขื่อนริมตลิ่งฝั่งเกาะเกร็ด จำนวน 8 คน เจาะจงเลือกจากตำแหน่งที่พักอาศัยหรือร้านค้าที่ประกอบอาชีพ อาศัยอยู่มาก่อนช่วง ปี พ.ศ. 2554 ก่อนเหตุการณ์น้ำท่วมใหญ่ รวม 17 ท่าน

ทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

เนื่องจากงานวิจัยหลักนี้เกี่ยวข้องกับการดำเนินการโครงการเขื่อนป้องกันตลิ่ง การทบทวนวรรณกรรมจึงจะมีบางส่วนที่เกี่ยวข้องกับผลกระทบด้านกายภาพที่เกิดจากเขื่อนป้องกันตลิ่งโดยเฉพาะทางด้านการออกแบบวิศวกรรมของเขื่อนป้องกันตลิ่งอยู่ด้วยพอสังเขป แต่บทความนี้จะเน้นในการดำเนินการจัดซื้อจัดจ้างของภาครัฐ เอกสารทางราชการเพื่อศึกษาแนวความคิดเกี่ยวกับกระบวนการมีส่วนร่วมและระเบียบวิธีปฏิบัติทางราชการด้านการจัดการโครงการขนาดใหญ่ ดังนี้

โครงการเขื่อนป้องกันน้ำท่วมหรือเขื่อนพร้อมทางเดินริมน้ำเกิดขึ้นอย่างแพร่หลายตามแม่น้ำคูคลองต่าง ๆ ทั่วประเทศภายหลังน้ำท่วมปี พ.ศ. 2554 กัลยาณี พรพิเนตพงศ์ (พ.ศ. 2561) กล่าวว่าจากการเร่งรัดการก่อสร้างเขื่อนนั้น ส่งผลกระทบกับชุนชนหลายประการ เช่น

- เขื่อนกีดขวางผลผลิตของสัตว์น้ำและพืชพันธุ์ริมตลิ่ง ทำให้สัตว์น้ำลดลง
- เขื่อนป้องกันตลิ่ง ขวางทางระบายน้ำใต้ดินเนื่องจากทำให้พืชผลทางการเกษตรแช่น้ำนานจนเน่าตาย
- **เขื่อนจะทำให้ลำน้ำแคบลง โดยเฉพาะเขื่อนที่สร้างลงในแม่น้ำ ทำให้กระแสน้ำไหลแรงและเร็วขึ้นระดับน้ำที่เคยท่วมก็จะยกตัวสูงกว่าปกติ**
- เขื่อนตลิ่งที่จะขวางการระบายน้ำตามธรรมชาติ เกิดน้ำท่วมขังเน่าเสียในชุมชน
- เขื่อนที่ยกสูงขึ้นบดบังทัศนียภาพทำให้เสียภูมิทัศน์ตามธรรมชาติที่สวยงาม และเป็นเอกลักษณ์

ผลกระทบทางลบด้านต่าง ๆ ที่กล่าวไว้ในข้างต้นเป็นผลกระทบที่เกิดขึ้นโดยทั่วไปทั้งทางกายภาพ ระบบนิเวศ อีกทั้งยังมีผลกระทบต่อชุมชน ซึ่งแต่ละชุมชนก็ประสบกับปัญหาที่แตกต่างกันออกไป ซึ่งจำเป็นต้องลงพื้นที่เพื่อสัมภาษณ์หาข้อมูลเชิงลึกเพิ่มเติม (ผู้ช่วยศาสตราจารย์กัลยาณี พรพิเนตพงศ์, 2561

กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนนั้นเป็นแนวปฏิบัติที่กำหนดให้หน่วยงานที่ดำเนินโครงการก่อสร้างขนาดใหญ่ เช่น โครงการเขื่อนริมแม่น้ำจะต้องจัดให้มีขึ้น พระราชบัญญัติการจัดซื้อจัดจ้างและการบริหารพัสดุภาครัฐ พ.ศ. 2560 หมวด 2 การมีส่วนร่วมของประชาชน และผู้ประกอบการในการป้องกันการทุจริตระบุว่าการจัดซื้อจัดจ้างภาครัฐ ระบุให้ต้องจัดให้ภาคประชาชนมีส่วนร่วมในการสังเกตการณ์ขั้นตอนใดขั้นตอนหนึ่งเพื่อให้เกิดความโปร่งใส

เรณุมาศ รักษาแก้ว (พ.ศ. 2558) กล่าวว่า “การมีส่วนร่วมของประชาชน” หมายถึง การที่กลุ่มประชาชนหรือกระบวนการที่สมาชิกของชุมชนที่กระทำการออกมาในลักษณะของการทำงานร่วมกัน ที่จะแสดงให้เห็นถึงความต้องการร่วม ความสนใจร่วม มีความต้องการที่จะบรรลุถึงเป้าหมายร่วมทางเศรษฐกิจ และสังคม หรือการเมือง หรือการดำเนินการร่วมกันเพื่อให้เกิดอิทธิพลต่อรองอำนาจมติชนไม่ว่าจะเป็นทางตรงหรือทางอ้อม หรือการดำเนินการเพื่อให้เกิดอิทธิพลต่อรองอำนาจทางการเมือง เศรษฐกิจ การปรับปรุงสถานภาพทางสังคมในกลุ่มชุมชน

ประโยชน์ที่ได้จากการมีส่วนร่วมของประชาชนนั้นไม่ได้เกิดขึ้นกับประชาชนเพียงด้านเดียว แต่รวมถึงภาครัฐก็เกิดประโยชน์ด้วยเช่นกัน ตัวอย่างเช่น

1) กระบวนการที่เกิดการปรึกษาหารือกับชุมชนหรือสาธารณชน นอกจากจะช่วยให้เป้าหมายกระจ่างขึ้นแล้วอาจจะนำทางเลือกใหม่ ๆ ที่เหมาะสมที่สุดในการดำเนินการ

2) การตัดสินใจโดยไม่ฟังเสียงประชาชน อาจนำมาซึ่งการโต้แย้ง คัดค้านหรือการฟ้องร้องกันจนทำให้ต้องเสียค่าใช้จ่ายสูงในระยะยาวเกิดความล่าช้า และความล้มเหลวของโครงการได้ในที่สุด

3) กระบวนการตัดสินใจที่โปร่งใสและเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม จะสร้างความน่าเชื่อถือต่อสาธารณชน และเกิดความชอบธรรมโดยเฉพาะเมื่อต้องมีการตัดสินใจในเรื่องที่มีการโต้แย้งกัน

การมีส่วนร่วมของประชาชนมีระดับขั้นตอนหลายระดับ **ตามระดับความผันแปรหรือสเปกตรัมการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยสมาคมนานาชาติด้านการมีส่วนร่วม** (Federation of International Association of Public Participation) (Federation of International Association of Public Participation IAP2, 2014) ตามวัตถุประสงค์และความละเอียดของการแบ่ง มีข้อสังเกตที่สำคัญคือ ระดับการมีส่วนร่วมต่ำ จำนวนประชากรที่มีเข้ามีส่วนร่วมจะสูง และถ้ายิ่งระดับการมีส่วนร่วมสูง จำนวนประชากรที่เข้าร่วมก็จะลดลงตามลำดับ (เรณุมาศ รักษาแก้ว, 2558 **ดังนี้**

1. **ระดับการให้ข้อมูล (Inform ระดับที่ง่ายที่สุด เป็นการให้ข้อมูลจากผู้ดำเนินโครงการเพียงอย่างเดียว**
2. **ระดับการเปิดรับความคิดเห็นจากประชาชน ผู้ดำเนินโครงการชักชวนชุมชน ประชาชนให้แสดงความคิดเห็นเพื่อประเมินผลกระทบ ข้อดีข้อเสียของโครงการอย่างชัดเจนมากขึ้น**
3. **ระดับการปรึกษาหารือ (Consult) เป็นระดับเปิดให้แสดงความคิดเห็นมากขึ้น เพื่อประเมินความก้าวหน้า หรือระบุประเด็นข้อสงสัยต่าง ๆ เช่น การประชุม การจัดสัมมนาเชิงปฏิบัติ**

4. ระดับการวางแผนร่วมกันประชาชนมีส่วนร่วมในการเตรียมการวางแผนโครงการ และผลที่เกิดขึ้น (Involve) เหมาะกับโครงการที่มีข้อโต้แย้งมาก
5. ระดับการร่วมปฏิบัติประชาชนและ ผู้ดำเนินโครงการร่วมกัน (Collaboration) ดำเนินโครงการตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้
6. ระดับการควบคุมโดยประชาชนประชาชนออกเสียงลงประชามติ (Empower) เพื่อแก้ปัญหา ข้อขัดแย้ง ทั้งหมดโดยการลงประชามติไปทิศทางใดขึ้นอยู่กับการข้อมูลที่ผู้ดำเนินโครงการประชาสัมพันธ์ว่าทั่วถึงและมีความชัดเจนในประเด็นมากน้อยเพียงใด

และเงื่อนไขพื้นฐานของการมีส่วนร่วมของประชาชน มี 3 ประการคือ

1. การมีอิสรภาพในการเข้าร่วม คือ การเข้าร่วมต้องเป็นไปด้วยความสมัครใจ
2. ความเสมอภาคในการเข้าร่วมกิจกรรม หมายถึง ทุกคนที่เข้าร่วมต้องมีสิทธิเท่าเทียมกัน
3. ผู้เข้าร่วมต้องมีความสามารถพอที่จะเข้าร่วมกิจกรรม แต่หากกิจกรรมที่กำหนดไว้มีความซับซ้อนเกินความสามารถของกลุ่มเป้าหมายจะต้องมีการพัฒนาศักยภาพให้สามารถเข้ามามีส่วนร่วมได้

อรทัย พระทัด (พ.ศ. 2558) ยังได้กล่าวถึงผลเสียที่เกิดขึ้นจากการความล้มเหลวในการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชนพื้นที่เกาะรัตนโกสินทร์ ในบริเวณป้อมมหากาฬว่า ส่วนหนึ่งเกิดขึ้นจากเจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบในกระบวนการการมีส่วนร่วม ไม่มีอำนาจตัดสินใจทำได้เพียงชี้แจงประชาสัมพันธ์ข้อมูลจากหน่วยงานต้นสังกัดเท่านั้น ไม่สามารถต่อรองเสนอแนวทางหรือรับฟังเอาแนวทางจากชุมชนไปใช้ได้อีกทั้งเป็นการกำหนดโครงการในระดับนโยบาย โดยไม่คำนึงถึงประชาชนที่อยู่ในพื้นที่และในการดำเนินโครงการไม่มีการศึกษาผลกระทบกับประชาชนในชุมชนอย่างชัดเจน จึงไม่ได้รับความร่วมมือจากประชาชนอย่างเต็มที่ ทำให้ชุมชนไม่ยินยอมย้ายออกและต่อต้านการเวนคืนพื้นที่อย่างรุนแรง เป็นสาเหตุให้เกิดความล่าช้าสิ้นเปลืองงบประมาณ จนต้องอาศัยอำนาจศาลในการเวนคืนพื้นที่ เป็นตัวอย่างให้เห็นถึงผลเสียของการไม่คำนึงถึงกระบวนการการมีส่วนร่วมของประชาชนในกรณีของป้อมมหากาฬนั้น ชุมชนเสนอแนวทางอนุรักษ์ชุมชนของตน เรียกว่ามหากาฬโมเดล โดยชุมชนเป็นผู้ดูแลชุมชนของตนเอง จัดการให้เป็น “พิพิธภัณฑ์มีชีวิต” จัดแสดงวิถีชีวิตโบราณไว้เป็นแหล่งเรียนรู้แหล่งท่องเที่ยว แต่ไม่ได้รับการตอบรับจากภาครัฐ ท้ายที่สุดชุมชนถูกรื้อถอนและเปลี่ยนชุมชนป้อมมหากาฬไปเป็นสวนสาธารณะ ทำให้สูญเสียแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมที่มีชีวิตที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์ไป (อรทัย พระทัด, 2558

ที่กล่าวมาแล้วนั้นชี้ให้เห็นถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นจากเขื่อนป้องกันตลิ่งและประโยชน์ของการมีส่วนร่วมภาคประชาชนจึงจำเป็นอย่างยิ่งในการใช้เป็นแนวทางการป้องกันหรือแก้ปัญหาเพื่อบรรเทาผลกระทบด้านลบจากโครงการเนื่องจากการมีส่วนร่วมภาคประชาชนจะเครื่องมือในการรวบรวมข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อดำเนินโครงการต่าง ๆ ให้ได้ประสิทธิผลสูงสุด

วิธีดำเนินการวิจัย

จากงานวิจัยหลักได้ดำเนินการในส่วนการศึกษาความเป็นมาและการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ศึกษาโดยการรวบรวมข้อมูลการสำรวจและวิเคราะห์ด้านกายภาพริมตลิ่งบริเวณพื้นที่ศึกษาในอดีตและปัจจุบัน ข้อมูลจากช่วงเวลาที่ต่างกันเพื่อใช้ศึกษาและเปรียบเทียบลักษณะการใช้งานเดิมและรูปลักษณ์เดิม จากนั้นลงพื้นที่สำรวจเขื่อนป้องกันน้ำเซาะตลิ่งในพื้นที่ศึกษาว่ามีลักษณะโครงสร้างเป็นอย่างไร และวิเคราะห์หาสาเหตุการทรุดตัวของเขื่อนริมตลิ่ง ส่วนในด้านกระบวนการมีส่วนร่วมผู้วิจัยได้สำรวจการดำเนินโครงการ การประชาสัมพันธ์ข้อมูล จากนั้นลงพื้นที่สัมภาษณ์เชิงลึกถึงความคิดเห็นเกี่ยวกับผลกระทบที่ได้ชุมชนรับจากโครงการเพื่อรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ถึงผลกระทบด้านต่าง ๆ นอกเหนือจากผลกระทบทางกายภาพ และทางด้านวิศวกรรม ซึ่งนำไปสู่การสรุปผลการวิจัยเพื่อนำเสนอแนวทางการบรรเทาผลกระทบทางลบผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมเป็นแนวปฏิบัติต่อไป

ผลการดำเนินการวิจัย

จากการลงพื้นที่สำรวจพื้นที่ศึกษาในงานวิจัยนี้ จึงแบ่งผลการดำเนินการวิจัยออกเป็น 4 หัวข้อดังนี้

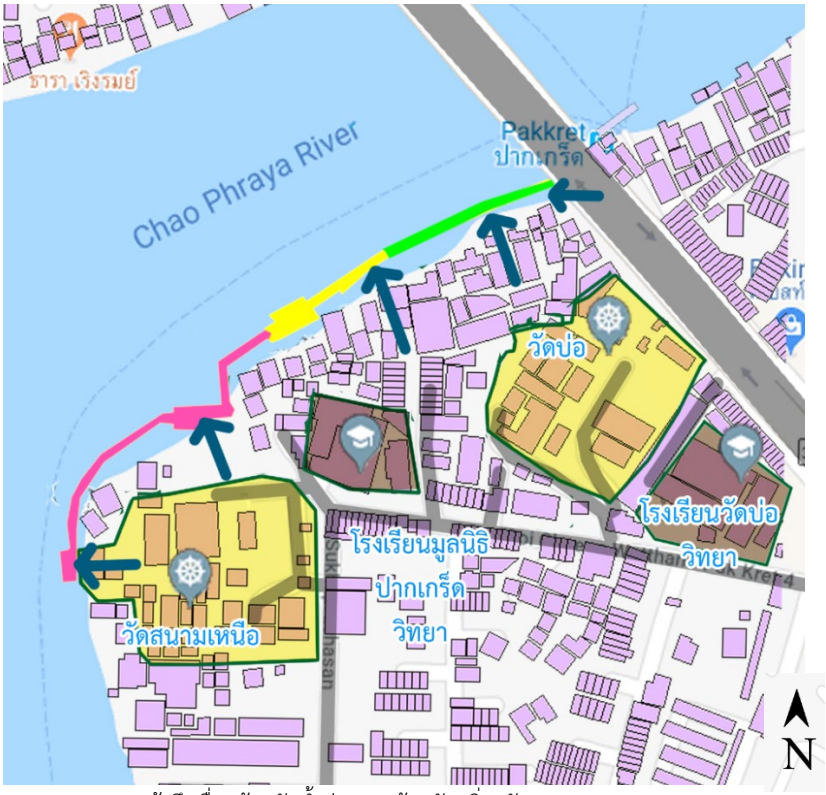
1. ลักษณะเขื่อนและพื้นที่กรณีศึกษา

1.1 บริเวณพื้นที่ศึกษาเป็นบริเวณสบแม่น้ำเจ้าพระยาและแม่น้ำลัดเกร็ดคือ เป็นบริเวณที่แม่น้ำสองสายมาบรรจบกัน แต่เดิมเรียกคลองลัดเกร็ด ขุดขึ้นเพื่อลดระยะทางสัญจรเดินเรือตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา ซึ่งบริเวณที่ตั้งเขื่อนเดิมใช้เป็นที่จอดพักเรือขนสินค้าที่จะเข้าออกไปกรุงศรีอยุธยา จนเกิดเป็นชุมชนนักเดินเรือที่ใช้เรือเป็นที่อยู่อาศัย ต่อมาก็ขึ้นฝั่งตั้งรกรากอาศัยอยู่บริเวณใกล้เคียงเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน ทำให้เห็นว่าวิถีชีวิตเดิมของชุมชนนี้เป็นวิถีชีวิตที่เกี่ยวข้องกับเรือ และแม่น้ำมาเนินนาน

1.2 ลักษณะชุมชนฝั่งปากเกร็ดเป็นตลาดเก่าร้อยปีอยู่ใกล้เคียงกับวัด ร้านค้าเปิดเป็นร้านสังฆภัณฑ์สลับกับบ้านพัก และตึกแถวลักษณะเส้นทางสัญจรเป็นตรอกซอยเล็ก ๆ สามารถเดินทะลุเชื่อมถึงกันกับถนนสายหลัก ท่าเรือข้ามฟากและท่าเรือด่วนเจ้าพระยา ส่วนชุมชนเกาะเกร็ดลักษณะคล้ายคลึงกับฝั่งเกาะเกร็ดคือเป็นทางเดินประกอบไปด้วยร้านค้า ที่อยู่อาศัย ท่าเรือและวัดโดยทั้งสองชุมชนเป็นชุมชนที่พึ่งพาอาศัยกันโดยเชื่อมถึงกันด้วยท่าเรือข้ามฟาก

1.3 โครงการก่อสร้างเขื่อนเริ่มต้นที่สะพานพระราม 4 ถึงบริเวณวัดสนามเหนือ เจ้าของโครงการคือ เทศบาลนครปากเกร็ด เป็นเขื่อนประเภทป้องกันน้ำท่วม และป้องกันการกัดเซาะตลิ่งชนิดเขื่อนตอกเข็มพืด รูปแบบแพลตฟอร์ม (Platform) (มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2556 โดยมีลักษณะเพิ่มการใช้งานนอกเหนือเป็นคันกั้นน้ำ มีทางเดินบนสันเขื่อนเลียบแม่น้ำ และประกอบไปด้วยศาลาริมน้ำ 3 จุด ทางเดินความยาวรวม 470 เมตร ศาลากว้าง 10 เมตร ทางเดินกว้าง 5 เมตร สามารถเข้าถึงเขื่อนได้โดยทางเข้าใต้สะพานพระราม 4 ทางเข้าบริเวณท่าเรือด่วนเจ้าพระยา ทางเข้าด้านท้ายตลาดร้อยปี ทางเข้าบริเวณเจดีย์วัดสนามเหนือ และทางเข้าบริเวณท่าเรือข้ามฟากไปเกาะเกร็ด ที่พักอาศัยใกล้ทางเข้าทั้ง 5 จุดนี้จะได้รับผลกระทบจากผู้ใช้งานเขื่อนเมื่อเปิดใช้งาน (ภาพ 2)

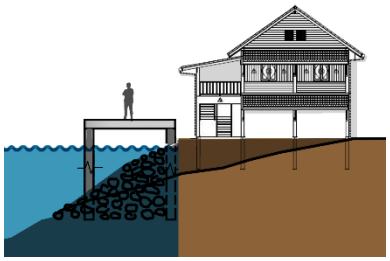
เนื่องจากโครงการนี้เป็นโครงการย่อยที่แบ่งการดำเนินการเป็นส่วน ๆ จากแผนโครงการพัฒนาพื้นที่ริมน้ำหลัก คาดว่าการป้องน้ำท่วมไม่สามารถป้องกันได้อย่างเต็มที่เนื่องจากแนวเขื่อนยังยาวไม่พอครอบคลุมพื้นที่น้ำท่วม เมื่อเกิดน้ำท่วมน้ำสามารถไหลเข้าพื้นที่ได้ในบริเวณที่ไม่มีแนวเขื่อนคันกั้นน้ำ

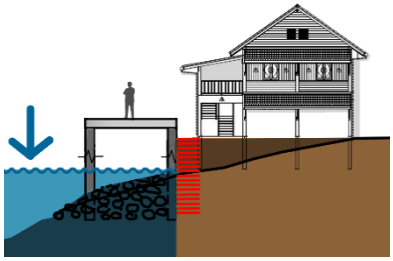
ภาพ 2 การเข้าถึงเขื่อนป้องกันน้ำท่วมและป้องกันตลิ่ง (ดัดแปลงมาจาก Google Map)

2. สาเหตุการทรุดตัว

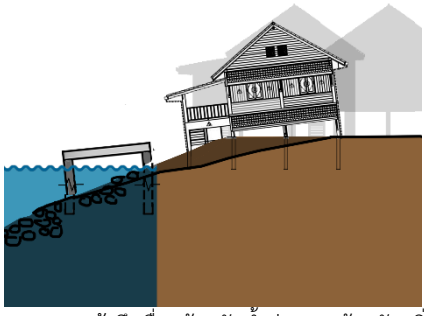
เดิมบริเวณพื้นที่ศึกษาเป็นที่อยู่อาศัยริมน้ำ บ้านยกตัวสูงขึ้นเพื่อหนีน้ำท่วมในฤดูน้ำหลาก มีบันไดทางลงสู่แม่น้ำ บางหลังต่อเติมเป็นท่าเรือส่วนตัว ลักษณะโครงสร้างเขื่อนเป็นแบบเขื่อนตอกเข็มพืด (Sheet-Piling Wall) (เสถียร เจริญเหรียญ, 2549; กระทรวงมหาดไทย, 2549; มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2556 เมื่อการก่อสร้างเขื่อนเกิดขึ้นจึงต้องถมดินบริเวณริมตลิ่งหรือใต้ถุนบ้านให้สูงขึ้นรับกับความสูงของเขื่อน (ภาพ 3) เมื่อระดับน้ำลดลงอย่างรวดเร็ว (ภาพ 4) ชั้นป้องกันการกัดเซาะที่ประกอบไปด้วยดินถมใหม่ที่เพิ่งปรับระดับ ดินถมใหม่ซึ่งไม่มีความเชื่อมแน่นเพียงพอตลิ่งจึงขาดความเสถียรภาพ เคลื่อนตัวดันแนวเขื่อนจนเกิดรอยแตกขึ้น และทรุดตัวลงในที่สุด (เสถียร เจริญเหรียญ, 2549

ภาพ 3 รูปตัดอธิบายสาเหตุการทรุดตัว

ภาพ 4 รูปตัดอธิบายสาเหตุการทรุดตัว

ภาพ 5 การเข้าถึงเขื่อนป้องกันน้ำท่วมและป้องกันตลิ่ง

3. ผลกระทบที่พบ

ผลกระทบที่พบแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ผลกระทบจากการลงสำรวจด้านกายภาพ และผลกระทบที่ชุมชนได้รับโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก โดยผลกระทบที่พบนั้นเป็นผลกระทบที่เกิดขึ้นแล้วในปัจจุบัน ณ ช่วงเวลาที่ดำเนินโครงการก่อสร้างจนถึงการทรุดตัวลงซึ่งเป็นช่วงเวลาที่การก่อสร้างยังไม่แล้วเสร็จ ผลการสัมภาษณ์บางข้ออาจจะรวมผลกระทบที่คาดการณ์ว่าจะเกิดขึ้น

3.1 ผลกระทบจากการลงสำรวจการเข้าถึงพื้นที่ริมน้ำของบ้านริมแม่น้ำถูกเปลี่ยนแปลงด้วยแนวเขื่อนมาคั่นระหว่างบ้าน และแม่น้ำด้วยแนวเขื่อนสร้างในแม่น้ำร้านอาหารริมน้ำถูกเขื่อนบดบังทัศนียภาพลดทอนบรรยากาศที่เป็นจุดเด่นของร้านอาหารริมน้ำ แนวเสาที่ตอกลงแม่น้ำนั้นเป็นตัวดักขยะมาติดใต้เขื่อน และแนวเขื่อนที่ยื่นลงแม่น้ำทำให้แม่น้ำแคบลง ส่งผลต่อการเดินเรือบรรทุกสินค้า

3.2 ผลกระทบที่ชุมชนได้รับ

ก. กลุ่มผู้ได้รับความเสียหายกลุ่มที่ไม่เห็นด้วยกับโครงการเพราะนอกจากที่อยู่อาศัยเสียหายแล้ว ยังได้รับผลกระทบอื่น ๆ ด้วย เช่น มลภาวะจากขยะที่ลอยเข้ามาติดใต้โครงสร้างเขื่อน การที่ตนไม่สามารถเข้าถึงแม่น้ำได้และภูมิทัศน์ที่เปลี่ยนแปลงไป ยังให้ความเห็นอีกว่าเขื่อนไม่สามารถแก้ปัญหาน้ำท่วมระดับความรุนแรงเดียวกันกับปี พ.ศ. 2554 ได้ อีกทั้งแนวเขื่อนจะเป็นแนวขวางในการระบายน้ำลงสู่แม่น้ำยากขึ้น

ข. ชุมชนที่อาศัยบริเวณใกล้เขื่อนฝั่งปากเกร็ดส่วนใหญ่มีความคิดเห็นไปในทางบวก เนื่องจากไม่ได้รับความเสียหายโดยตรงโดยมีความเห็นไปในทิศทางเดียวกันว่าเขื่อนป้องกันน้ำท่วมได้และเป็นทางสัญจรริมน้ำนำนักท่องเที่ยวผ่านไปสู่ชุมชนและเป็นแนวทางการพัฒนาทางเศรษฐกิจต่อไปในอนาคต

จากการศึกษาความคิดเห็นจากชุมชนที่อาศัยบริเวณใกล้เขื่อนฝั่งเกาะเกร็ดสรุปได้เป็น 2 ฝ่าย คือฝ่ายสนับสนุนและคัดค้านโครงการเขื่อนฝ่ายสนับสนุนโครงการให้ความคิดเห็นว่าเขื่อนจะช่วยบรรเทาอุทกภัยได้เนื่องจากเกาะเกร็ดเป็นพื้นที่ที่เกิดน้ำท่วมเป็นประจำทุกปี ส่วนฝ่ายคัดค้านให้ความคิดเห็นว่าเขื่อนจะทำให้เอกลักษณ์ของเกาะเกร็ดสูญเสียไป อุทกภัยที่เกิดขึ้นเป็นประจำทุกปีนั้นเกิดขึ้นในฤดูน้ำหลาก ไม่นานระดับน้ำก็จะลดลงไม่เป็นปัญหาในการดำรงชีวิตแต่แนวเขื่อนจะเป็นตัวขวางการระบายน้ำยามเมื่อเกิดฝนตกหนักจนเกิดน้ำท่วม การระบายน้ำลงแม่น้ำยากขึ้นจึงไม่จำเป็นต้องดำเนินโครงการ

จากการสัมภาษณ์ยังพบผลกระทบอื่น ๆ ที่ชุมชนประสบ เช่น ตัวเขื่อนจะเป็นพื้นที่ให้คนมาตกปลาในเขตอภัยทาน อีกทั้งศาลาริมน้ำในแนวเขื่อนจะเป็นที่ซ่องสุมของคนไร้บ้านมิจฉาชีพ ซึ่งชุมชนต้องรับผลกระทบโดยไม่มีผู้ใดรับผิดชอบ

4. จัดการโครงการและการประชาสัมพันธ์ข้อมูล

จากการลงสำรวจในพื้นที่ศึกษาและค้นหาข้อมูล พบว่าการประชาสัมพันธ์โครงการในส่วนฝั่งปากเกร็ดนั้นมีเพียงการขึ้นป้ายอธิบายโครงการติดอยู่บริเวณใกล้ที่ทำการของโครงการเท่านั้น ไม่พบข้อมูลจากผู้ดำเนินโครงการในรูปแบบสื่ออื่น ๆ ต่างการโครงการอื่น ๆ ที่มีเจ้าของโครงการเดียวกัน เมื่อสัมภาษณ์ชุมชนเกี่ยวกับข้อมูลโครงการพบว่าผู้คนในชุมชนส่วนน้อยที่ทราบถึงโครงการ และเป็นเพียงการแจ้งให้ทราบถึงการจะดำเนินการก่อสร้างเท่านั้น ไม่ได้รับข้อมูลรายละเอียดเพียงพอที่สามารถเตรียมตัวรับการก่อสร้างที่จะเกิดขึ้นหรือการลงพื้นที่หาข้อมูลสอบถามความคิดเห็นจากชุมชนว่าโครงการนั้นควรเป็นอย่างไรซึ่งจะแตกต่างกับทางฝั่งเกาะเกร็ดที่ชุมชนมีส่วนร่วมกับแผนโครงการเกิดการอภิปรายถึงความจำเป็นของเขื่อนป้องกันตลิ่งนี้ จากการลงพื้นที่สัมภาษณ์ชุมชนแสดงความคิดเห็นสรุปโดยรวม ดังตาราง 1

ตาราง 1 ผลสัมภาษณ์จากชุมชน 3 กลุ่มในพื้นที่ศึกษา

`กลุ่มเป้าหมายผู้ให้สัมภาษณ์ / ผลสัมภาษณ์	กลุ่ม 1 ผู้ได้รับความเสียหายจากการทรุดตัว	กลุ่ม 2 ผู้ที่อาศัยอยู่ในชุมชนบริเวณใกล้เคียงเขื่อนริมตลิ่งฝั่งปากเกร็ด	กลุ่ม 3 ผู้ที่อาศัยอยู่ในชุมชนบริเวณใกล้เคียงเขื่อนริมตลิ่งฝั่งเกาะเกร็ด
1. ผลกระทบด้านบวก	ให้ความเห็นตรงกันว่าไม่ได้รับผลกระทบด้านบวก	แนวเขื่อนจะนำความเจริญเข้าสู่ชุมชนโดยการนำนักท่องเที่ยวเข้าสู่พื้นที่ริมน้ำ เกิดพื้นที่พักผ่อน เดินทางสะดวกขึ้น การป้องกันน้ำท่วมได้	แนวเขื่อนจะนำความเจริญเข้าสู่ชุมชนโดยการนำนักท่องเที่ยวเข้าสู่พื้นที่ริมน้ำ และการป้องกันน้ำท่วมได้
2. ผลกระทบด้านลบ	แนวเขื่อนบดบังทัศนียภาพและขวางกั้นการเข้าถึงแม่น้ำ ระบายน้ำได้ยากขึ้น เอกลักษณ์ของพื้นที่ริมน้ำถูกทำลายส่งผลต่อการดำเนินกิจการร้านอาหารริมน้ำ และท่าเรือ อนาคตอาจจะเกิดอาจทรุดตัวขึ้นอีกหรือเป็นแหล่งมั่วสุม		
3. ความคิดเห็นเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมภาคประชาชน	ไม่ได้รับข้อมูลประชาสัมพันธ์ที่เพียงพอก่อนจากดำเนินโครงการ ไม่ได้รับการชี้แจ้งข้อมูลสาเหตุการทรุดตัว และไม่ได้รับโอกาสในการมีส่วนร่วม		ชุมชนบนเกาะเกร็ดเคยคัดค้านโครงการเขื่อนป้องกันริมตลิ่งบนเกาะเกร็ด และในที่สุดทำให้โครงการไม่สามารถเกิดขึ้นได้
4. ข้อเสนอแนะ	ไม่ควรสร้างเขื่อนหรือควรศึกษาข้อมูลจากชุมชนประกอบการออกแบบ และเมื่อเกิดความเสียหายควรแสดงความรับผิดชอบ	การพัฒนาพื้นที่ริมน้ำหรือพัฒนาเมือง เป็นเรื่องจำเป็น ต้องมีการเสียสละและควรทำความเข้าใจแต่ควรศึกษาข้อมูลจากคนในชุมชนประกอบการออกแบบ	โครงการเขื่อนป้องกันริมตลิ่งไม่เหมาะกับชุมชนบนเกาะเกร็ดเนื่องจากบ้านชุมชนริมน้ำสามารถอยู่อาศัยกับน้ำได้ น้ำท่วมไม่เป็นปัญหา
5. ประเด็นอื่นๆที่พบ		แนวเขื่อนอาจกลายเป็นพื้นที่ตกปลาในเขตอภัยทาน	

จากตาราง 1 พบว่าการมีส่วนร่วมในโครงการระหว่างชุมชนและผู้ดำเนินโครงการเกิดขึ้นระดับที่ไม่เพียงพอเท่าที่ควร จึงเกิดความคิดเห็นในทางลบเมื่อเกิดการทรุดตัวขึ้น การมีส่วนร่วมที่ไม่เพียงพอนี้อาจทำให้ผู้ดำเนินโครงการขาดข้อมูลสำคัญที่ใช้ในการออกแบบ ทั้งที่สามารถหาได้จากการลงพื้นที่ศึกษาชุมชน เช่น ข้อมูลความต้องการใช้งานพื้นที่ริมน้ำ ลักษณะปัญหาที่เกิดขึ้นอยู่แล้วในพื้นที่ หรือเรื่องผลกระทบต่าง ๆ รวมถึงชุมชนเองก็ไม่ได้รับข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับโครงการเพื่อการปรับตัวทำโครงการที่เกิดขึ้น ไม่ได้ให้ข้อมูล อภิปรายหรือถกแสดงความคิดเห็นในประเด็นต่าง ๆ โดยเฉพาะผลกระทบใด ๆ ที่อาจเกิดขึ้น ชุมชนควรรับรู้ข้อมูลผลกระทบที่สามารถหรือไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้เพื่อการเตรียมการในระหว่างดำเนินการก่อสร้าง และการใช้ประโยชน์จากโครงการเมื่อโครงการแล้วเสร็จอย่างไร จึงเป็นที่มาของการอภิปรายเพื่อหาแนวทางบรรเทาผลกระทบที่เกิดขึ้นผ่านแนวทางกระบวนการมีส่วนร่วมที่เหมาะสมต่อไป

อภิปรายผลการวิจัยและสรุป

ผลจากการวิจัยทั้งจากการสำรวจทางกายภาพของพื้นที่ การศึกษาเปรียบเทียบผลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้มีส่วนได้เสียทั้ง 3 กลุ่ม ได้แก่ 1) ผู้ที่ได้รับความเสียหายจากการทรุดตัว 2) ผู้อาศัยบริเวณโดยรอบเขื่อนแต่ไม่ได้รับความเสียหาย และ 3) ผู้อาศัยในชุมชนใกล้เคียงกับชุมชนที่เขื่อนเกิดการทรุดตัว และแนวทางดำเนินการจากกฎหมาย ข้อกำหนดต่าง ๆ ที่เกี่ยวเนื่องมาจากหมวด 2 การมีส่วนร่วมของประชาชน และผู้ประกอบการในการป้องกันการทุจริตระบุว่าการจัดซื้อจัดจ้างภาครัฐ ในพระราชบัญญัติการจัดซื้อจัดจ้างและการบริหารพัสดุภาครัฐ พ.ศ. 2560 สามารถแยกวิเคราะห์ได้ดังต่อไปนี้

ระดับการมีส่วนร่วม

จากการสัมภาษณ์เชิงลึกกับชุมชนทั้งสองฝั่งที่อยู่อาศัยในพื้นที่เป็นเวลานานจนเกิดความรู้ความเข้าใจลักษณะกายภาพและปรากฏทางธรรมชาติที่เกิดขึ้นในบริเวณนั้น อีกทั้งยังผ่านเหตุการณ์ภัยพิบัติมานับครั้งไม่ถ้วน เมื่อเปรียบเทียบกับระดับความผันแปรหรือสเปกตรัมการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการนี้ (IAP2 Public Participation Spectrum) แล้วพบว่าระดับการมีส่วนร่วมอยู่ในระดับที่ 1 คือ ระดับการให้ข้อมูล (Inform) แต่การประชาสัมพันธ์ข้อมูลนั้นยังไม่เพียงพอต่อการทำความเข้าใจโครงการอีกทั้งยังไม่ทั่วถึงพอการดำเนินโครงการควรอาศัยข้อมูลจากชุมชนประกอบกับการดำเนินโครงการก่อสร้างตามหลักวิชาการ เพื่อความเหมาะสมกับเอกลักษณ์ในพื้นที่และภูมิทัศน์วัฒนธรรมท้องถิ่น รวมถึงการสร้างความเข้าใจในผลกระทบที่อาจจะเกิดขึ้นจากโครงการเพื่อป้องกันบรรเทาผลกระทบหรือร่วมกันหาแนวทางแก้ไขปัญหาที่เป็นที่ยอมรับได้มากที่สุด หรือเพื่อนำไปสู่การมีส่วนร่วมในระดับที่สูงขึ้น จากการได้สัมภาษณ์ชุมชนพบว่าชุมชนเองก็อยากมีส่วนร่วมกับโครงการเช่นกันการมีส่วนร่วมในระดับที่สูงขึ้นจะทำให้โครงการเกิดความยั่งยืนและเหมาะสมกับบริบทของชุมชนมากที่สุด

การบรรเทาผลกระทบทางลบผ่านกระบวนการมีส่วนร่วม

การป้องกันผลกระทบเป็นหนึ่งในการบรรเทาผลกระทบที่ดีที่สุดวิธีหนึ่งนอกจากดำเนินโครงการก่อสร้างตามหลักวิชาการแล้ว หน่วยงานเจ้าของโครงการต้องดำเนินการตามคู่มือการมีส่วนร่วมของประชาชนตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการรับฟังความคิดเห็นของประชาชน พ.ศ. 2548 ที่มีเนื้อหาเน้นไปที่เจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบโครงการโดยตรงเพื่อเป็นแนวทางดำเนินการส่วนร่วมภาคประชาชนกับชุมชนเสนอแนวทางป้องกันและรับมือกับผลกระทบที่จะเกิดขึ้นแต่ยังขาดคู่มือสำหรับชุมชนที่จะสามารถใช้ตรวจสอบการดำเนินการการมีส่วนร่วมทั้งนี้จึงเสนอแนวทางเพื่อตรวจสอบข้อมูลในเบื้องต้นจากกรณีศึกษาตามตาราง 2 โดยต่อไปสามารถใช้พัฒนาเป็นกรอบการทำความเข้าใจในความสำคัญของข้อมูล เพื่อใช้ประกอบการมีส่วนร่วมในโครงการฯ หรือ “รายการตรวจสอบความสมบูรณ์ข้อมูล” สำหรับประชาชนต่อไป

ตาราง 2 แนวทางการทำความเข้าใจความสำคัญของข้อมูลเพื่อประกอบการมีส่วนร่วมของชุมชนในโครงการก่อสร้างเขื่อนริมตลิ่ง

	หัวข้อย่อย	ความสำคัญ	หมายเหตุ	สเปกตรัมการมีส่วนร่วม
				1ถึง 5
1. ข้อมูลทั่วไปของโครงการ	1.1. ชื่อโครงการ 1.2. เจ้าของโครงการ 1.3. ระยะเวลาดำเนินการ 1.4. ผู้ออกแบบ 1.5. ผู้คุมงาน 1.6. ผู้ให้ข้อมูลเพิ่มเติม เช่นเบอร์ติดต่อ	ข้อมูลเบื้องต้นที่ต้องแจ้งสถานะ ลักษณะโครงการ ผู้มีหน้าที่รับผิดชอบงาน เพื่อใช้เป็นข้อมูลเชื่อมโยงกับข้อมูลอื่นๆ	หมั่นตรวจสอบสถานะปัจจุบันของโครงการว่าตรงตามที่แจ้งไว้หรือไม่ในข้อ 1.6 และสอบถามหาความชัดเจนในข้อมูล กรณีที่ข้อมูลไม่ครบถ้วน	ระดับที่ 1

	เพื่อสอบถามข้อมูล แจ้งปัญหา ร้องเรียน			
2. รายละเอียดโครงการ	2.1. ความเป็นมาของโครงการ 2.2. เป้าหมายของโครงการ 2.3. คำอธิบายโครงการและภาพประกอบ 2.4. ภาพแนวความคิด(concept) 2.5. ภาพจำลองทัศนียภาพ (Perspective) 2.6. ภาพจำลองโครงการเมื่อโครงการแล้วเสร็จ	เป็นข้อมูลเพื่อประชาสัมพันธ์ในเกิดความเข้าใจในโครงการมากขึ้น หรือ วัตถุประสงค์ของเจ้าของโครงการ	ควรพิจารณาข้อมูลในส่วนนี้ประกอบกับตำแหน่งที่อยู่ของผู้พิจารณาว่าถูกต้อง โครงการเหมาะสม หรือสร้างผลกระทบอย่างไรบ้าง	ระดับที่ 1
3. ข้อมูลผู้มีส่วนได้เสีย	3.1. ตำแหน่งของผู้มีส่วนได้เสีย 3.2. ความถูกต้องของการจัดลำดับความสำคัญผู้มีส่วนได้เสีย 3.3. ผลกระทบทางบวกและทางลบที่เจ้าของโครงการได้ประเมินว่าจะเกิดขึ้นกับผู้มีส่วนได้เสียทั้งทางตรงและทางอ้อม 3.3.1. ผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม 3.3.2. ผลกระทบด้านเศรษฐกิจ 3.3.3. ผลกระทบด้าน สังคม วิถีชีวิต 3.3.4. ผลกระทบด้าน วัฒนธรรม 3.3.5. ผลกระทบด้านอื่นๆที่ปรากฏนอกเหนือที่กล่าวมาในข้างต้น 3.4. แนวทางการฟื้นฟู ช่วยเหลือเยียวยา ผลกระทบกทางลบที่คาดว่าจะเกิดขึ้น 3.5. ข้อตกลงเพื่อแสดงความรับผิดชอบกรณีเกิดความเสียหายในกรณีต่างๆ	ข้อมูลส่วนนี้จะแสดงในเห็นว่าทางผู้ดำเนินโครงหรือเจ้าโครงการให้ความสำคัญและคำนึงถึงผลกระทบต่อชุมชนมากน้อยอย่างไร	ข้อมูลผู้มีส่วนได้เสียควรจัดอยู่ในลักษณะแผนผังแบ่งพื้นที่ออกเป็นตามลำดับความสำคัญตามผู้มีส่วนได้เสีย เพื่อการทำเข้าใจที่ง่าย และง่ายต่อการตรวจสอบ โดยการจำแนกผู้มีส่วนได้เสียนั้นสามารถจำแนกได้ตามคู่มือการมีส่วนร่วมของประชาชนโดยสำนักนายกรัฐมนตรี และหากพบข้อมูลไม่ชัดเจน ข้อมูลขาดตกไม่ครบถ้วน ชุมชนควรนำเสนอข้อมูลเพิ่มเติมแก่ผู้ดำเนินโครงการ	ระดับที่ 1
4. การประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารตลอดการดำเนินการ	4.1. วิธีประชาสัมพันธ์ข้อมูล 4.2. ตำแหน่งป้ายประชาสัมพันธ์ 4.3. การอัพเดทข้อมูลล่าสุด 4.4. ระยะเวลา ความถี่ ในการประชาสัมพันธ์ข้อมูล	การประชาสัมพันธ์ข้อมูลจะช่วยให้ชุมชนทราบถึงสถานะความเป็นไปในการดำเนินโครงการ	การประชาสัมพันธ์ข้อมูลสามารถทำได้หลากหลายวิธีที่เหมาะสมกับชุมชนตามคู่มือการมีส่วนร่วมของประชาชนโดยสำนักนายกรัฐมนตรี โดยต้องคำ	ระดับที่ 1

โครงการ		เพื่อการจัดการอำนวยความสะดวกในชุมชน	นึกถึงการประชาสัมพันธ์ข้อมูลอย่างทั่วถึงเป็นหลัก เข้าถึงได้ง่าย ชัดเจน และเข้าใจง่าย	
5. การมีส่วนร่วมภาคประชาชน	5.1. เปิดโอกาสให้เกิดการออกเสียงประชามติ ก่อนเริ่มโครงการ 5.2. ชุนชนได้รับโอกาสการมีส่วนร่วมในการเสนอข้อมูลเพื่อการดำเนินโครงการ 5.3. ดำเนินการตามหลักการมีส่วนร่วมภาคประชาชนอื่นๆ	ข้อมูลจากชุมชนเป็นข้อมูลที่มีความสำคัญมากที่จะช่วยให้โครงการประสบผลสำเร็จ อีกทั้งยังลดผลกระทบและสร้างความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนและโครงการ	การมีส่วนร่วมภาคประชาชนนั้นเป็นสิทธิตามกฎหมายที่ชุมชนมควรให้ความสำคัญและตรวจสอบความเหมาะสมเพียงพอ ในสิทธิการมีส่วนร่วมนี้เพื่อเป็นเครื่องมือรักษาผลประโยชน์สาธารณะของชุมชน	ตั้งแต่ระดับที่ 2

ชุมชนเองต้องช่วยกันตรวจสอบข้อมูลและการดำเนินการก่อสร้างเนื่องจากการตรวจสอบข้อมูลที่เจ้าของโครงการประชาสัมพันธ์นั้นเป็นสิทธิตามกฎหมายที่ชุมชนสามารถทวงถาม (ศูนย์บริการประชาชน, 2548; สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี, 2548 เพื่อการอนุรักษ์รักษาความเป็นภูมิทัศน์วัฒนธรรม เอกลักษณ์ สิ่งแวดล้อมของชุมชนเอาไว้ให้ดำรงคงอยู่สืบต่อไป

บรรณานุกรม

Federation of International Association of Public Participation IAP2. ***"IAP2 Spectrum of Public Participation."*** Accessed September 20, 2018. https://www.iap2.org/.

กระทรวงมหาดไทย. กรมโยธาธิการและผังเมือง. คณะทำงานจัดการความรู้ด้านการออกแบบการก่อสร้างและการบำรุงเขื่อนป้องกันตลิ่ง. ***"การออกแบบเขื่อนป้องกันตลิ่ง."*** สืบค้น 17 พฤษภาคม 2561. http://services.dpt.go.th/dpt_subkm01/index.php?option=com_weblinks&catid=16&Itemid=23.

กัลยาณี พรพิเนตพงศ์. ***"ผลกระทบของเขื่อนป้องกันน้ำท่วม และกระบวนการคุ้มครองทางกฎหมาย."*** สืบค้น 24 พฤษภาคม 2561. https://www.gotoknow.org/posts/653523.

Thaipublica. ***"เปิด 8 โครงการ "ถนนเลียบแม่น้ำเจ้าพระยา" วงเงิน 35,835 ล้านบาท – นำร่อง "ท่าน้ำนนท์" ชงครม. ปีหน้า." สืบค้น 24 พฤษภาคม 2561.*** https://thaipublica.org/2015/12/chao-phraya-river-road/.

ไทยรัฐ. ***"เขื่อนคอนกรีต ใกล้ท่าน้ำปากเกร็ด พังครืน! บ้านทรุดเสียหาย 4 หลัง."*** สืบค้น 30 ตุลาคม 2561. https://www.thairath.co.th.

บริษัท สโตนเฮ้นจ์ จำกัด. ***"เขื่อนริมแม่น้ำเจ้าพระยา จากสะพานพระราม4ถึงวัดสนามเหนือ ปากเกร็ด."*** สืบค้น 9 มิถุนายน 2561. http://stonehenge.co.th/2014/index.php/architectural/architectural-design.

ประชาชาติธุรกิจ. *"ทุ่ม **144 ล้านเนรมิต "ท่าน้ำปากเกร็ด" แลนด์มาร์กใหม่ริมเจ้าพระยา**."* สืบค้น 24 พฤษภาคม 2561. https://www.prachachat.net.

มติชน. ***"เขื่อนป้องกันน้ำท่วมริมเจ้าพระยาย่านปากเกร็ดทรุดตัวเป็นทางยาว 70 เมตร."*** สืบค้น 30 ตุลาคม 2561. https://www.matichon.co.th/.

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. ศูนย์วิจัยและพัฒนาวิศวกรรมปฐพีและฐานราก. ***"โครงการศึกษาและจัดทำแบบมาตรฐานเขื่อนป้องกันตลิ่งพัง."*** สืบค้น 27 มิถุนายน 2561. http://www.gerd.eng.ku.ac.th/News/2013_Aug/summary.pdf.

เรณุมาศ รักษาแก้ว. ***"การมีส่วนร่วมของประชาชน."*** สืบค้น 27 มิถุนายน. http://wiki.kpi.ac.th/.

ศูนย์บริการประชาชน. ***คู่มือการมีส่วนร่วมของประชาชน***. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี, 2548.

สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี. ศูนย์บริการประชาชน. ***คู่มือการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชน ตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยการรับฟังความคิดเห็นของประชาชน พ.ศ. 2548***. กรุงเทพฯ: บริษัท คาริสม่า มีเดีย จำกัด, 2548.

เสถียร เจริญเหรียญ. ***"ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับเขื่อนป้องกันตลิ่ง ส่วนที่ 2."*** สืบค้น 5 กรกฎาคม 2561. http://kmcenter.rid.go.th/kmc08/km_57/book57/18.pdf.

อรทัย พระทัด. *"**การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชนในพื้นที่เกาะรัตนโกสินทร์: กรณีศึกษา ชุมชนป้อมมหากาฬ**."* วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2558.